

De meeste mensen die in Masiphumelele wonen en betrokken zijn bij de projecten die Stichting Ibhongo ondersteunt, behoren tot de bevolkingsgroep "Xhosa".

In de beginperiode van stichting Ibhongo viel op dat de aansturing van de projecten vooral door blanke Zuid-Afrikanen werd gedaan. Gelukkig zien we tegenwoordig steeds meer een centrale rol weggelegd voor de mensen uit Masiphumelele zelf. Bij ons riep het destijds de vraag op " wat gebeurt er met de eigen achtergrond, de eigen cultuur in de ontwikkelingen die in gang gezet worden? Blijft er ruimte voor, zodat de eigen achtergrond niet als minderwaardig wordt gevoeld.

Immers....." als je niet weet waar je vandaan komt weet je ook niet waar je naar toe gaat" ...

We zijn op zoek gegaan... we wilden meer weten van de cultuur van de Xhosa. Daarvoor bezochten we twee keer Khaya la Bantu (een cultural village in de Wild Coast, in de buurt van East London) en Mama Tofu, een op dat moment 94 jarige Xhosa-mama die zich ten doel had gesteld om de cultuur van de Xhosa levend te houden.

Geschiedenis

De Xhosa was de grootste stam in de Oost Kaap. Nu leven er nog ongeveer 8 miljoen Xhosa in Zuid Afrika, waarvan ongeveer 4,5 miljoen nog steeds in de Oost Kaap leeft.

De Xhosa zijn een zeer divers volk dat uit allerlei kleine groepen/clans bestaat.

Dit volk heeft zich sterk verzet tegen de kolonialisatie door de Britten.

Er hebben 10 oorlogen moeten plaatsvinden voordat het gebied gekolonialiseerd was. In 1806 werd de Kaap voorgoed Brits, maar rustig werd het bepaald niet. Er hebben voortdurend oorlogen gewoed. De Britten vochten ook tegen de Boeren die vanuit de West Kaap het binnenland in trokken.

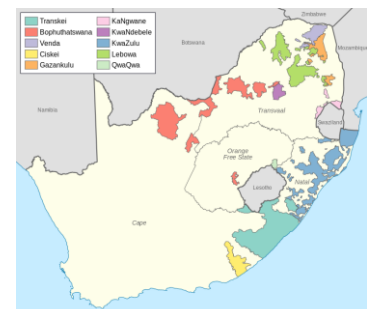
Het gebied tussen de Visrivier en de Keirivier werd tot een aparte kolonie uitgeroepen en British Kaffraria genoemd, later Ciskei. Er zijn vele forten gebouwd, zoals Fort Beaufort, Fort Hare e.a. In de stad Grahamstown vestigden zich vooral veel Britten. Op het platteland vestigden zich vooral Duitsers. Dit gebied Ciskei is nooit rustig geworden, evenals het land aan de overkant van de Keirivier, Transkei.

Na de vorming van de Unie van Afrika in 1910 bleef dit gebied in handen van de Xhosa. Deze unie bestond uit de republieken Kaapkolonie, Natal, Oranje Vrijstaat en Transvaal.

In 1948 is officieel de Apartheid ingevoerd en gelegaliseerd door de blanke partij, de Nationale Partij. De Xhosa kregen Ciskei (het gebied ten zuiden van de rivier Kei) als thuisland aangewezen.

Dit gebied wordt aldus door de Xhosa ervaren als hun land van herkomst. Een schelp van de monding van deze rivier vormt nog altijd een belangrijke schakel naar "het land waar je roots liggen".

De Xhosa zijn een leergierig volk. Door te gaan studeren in het buitenland en daarna namens het volk in opstand te komen, werd gebruik van kennis een manier om politieke invloed uit te oefenen. De Oost Kaap is dan ook een in de vorige eeuw het middelpunt van de Afrikaanse nationalisten geweest. Veel bekende ANC leiders zijn afkomstig van de Xhosa, zoals Nelson Mandela.

De Xhosa zijn tijdens de apartheid bewust arm gehouden. Mannen trokken vaak uit de dorpen weg om te gaan werken in de mijnen rond Johannesburg en waren dan maanden van huis. Na de apartheid zijn vele gezinnen naar de West-kaap vertrokken in de hoop op werk en beter leven.

Na een lange strijd is de Apartheid in 1990 afgeschaft toen Nelson Mandela werd vrijgelaten na 27 jaar gevangenschap. In 1994 werd hij gekozen tot president van Zuid Afrika. Het ANC kwam aan de macht en is tot op heden nog steeds de grootste partij in de Rainbow Nation, zoals Zuid Afrika ook genoemd wordt.

Cultuur van de Xhosa.

Op het platteland leven veel Xhosa nog steeds volgens hun oude tradities. Ze zijn georganiseerd in clans. Elke clan heeft een naam. Zo was Madiba de clannaam van Nelson Mandela. Ze zijn herders/verzamelaars van origine. Ze wonen in hutten in een kraal. Een kraal is een grote of kleine nederzetting, meestal omheind ter bescherming tegen wilde dieren.

De structuur is hiërarchisch, waarbij de vrouw onderdanig is aan de man. De man betaalt een bruidschat (vaak een aantal koeien) bij een huwelijk met een vrouw uit een andere kraal.

De samenleving is geordend naar mannen, vrouwen en leeftijd. Kinderen worden geacht te zwijgen en de ogen neer te slaan als de volwassenen spreken. Vrouwen zijn in de gemeenschap echter uiterst belangrijk. Moeder is in het gezin de opvoeder. De kinderen krijgen pas vanaf 18 jaar binnen de hut hun eigen ruimte waar ze dan ook helemaal verantwoordelijk voor zijn. Vader doet niets in de opvoeding. De vrouw is ook de doorgeefster van tradities. Vrouwen bereiden de meisjes voor op vrouwenzaken en vrouwentaken, ook liefde, seksualiteit en ontmoeten van mannen.

De vrouw is de bouwer van het huis behalve de basisstructuur. Zij voorziet de muren van een mengsel van leem en koeienmest en bedekt het dak met grassen die ze ook zelf gesneden heeft. Ze zorgt voor het malen van het graan, de voeding van het gezin en het verbouwen van gewassen. Ook sprokkelt zij het hout om vuur te kunnen maken waarop gekookt wordt.

Meisjes zijn in de clan gewaardeerd omdat ze de familie garantie geven op goede materiele voorzieningen. Mannen moeten 11 koeien betalen aan de familie van de vrouw als ze met haar willen trouwen. Meerdere vrouwen mag als je de koeien kan betalen en je de vrouw ook fatsoenlijk kan onderhouden. Vroeger bestond een traditie van uithuwelijken, tegenwoordig kiezen jongeren hun eigen partner. Dit heeft voor- en nadelen. In het oude systeem was, als het huwelijk mis ging, de opvang van vrouw en kinderen

de verantwoordelijkheid van de familie. Vrouwen gaan na het huwelijk wonen in de kraal van de familie van de man. Ze krijgen dan ook nieuwe naam. Na het overlijden man mogen ze niet hertrouwen (dit voelt als incest binnen hun cultuur) maar de familie van de man ondersteunt haar wel.

Het leven kenmerkt zich door diverse overgangsriten.

Van jongen naar man: Abakwetu. De vader wijdt zijn zoon in, als hij 18 jaar wordt, in de rit die hij moet doorstaan. De zoon mag dit niet doorvertellen, zeker niet aan vrouwen. Jonge mannen moeten om tot echte man ingewijd te worden een periode afgezonderd leven. Ze dragen een strohoed en beschilderen hun gezicht wit. Ze worden dan besneden. Hier komt steeds meer discussie over, want het gebeurt niet altijd hygiënisch en het gaat nogal eens mis met de dood als gevolg van infecties.

Van meisje naar vrouw: Indjane. De oudere vrouwen in de kraal wijden de meisjes in zodra ze 16 jaar zijn. Zij worden afgezonderd in een speciale hut binnen de kraal. De oudere vrouwen wijden haar in in de liefde en de rol van de vrouw. Er vindt wel een controle plaats op maagdelijkheid maar geen besnijdenis.

Bij de geboorte van een kind wordt de moeder 10 dagen met haar kind afgezonderd. De navelstreng en de nageboorte van de baby worden begraven, als symbool van verankering met je geboortegrond. Hier hoor je thuis. Er wordt een geit geslacht en het kind wordt in de huid van de geit gewikkeld. Na die 10 dagen krijgt het kind zijn naam.

De Xhosa begraven hun doden. Het graf is ongemarkeerd, zodat kwade geesten het niet kunnen vinden.

Alle rituelen gaan gepaard met dansen, zingen en het offeren van een dier.

Ook zien we in de kleding en uitrusting veel symbolen die verwijzen naar de sociale rol en positie. Wanneer een vrouw getrouwd is en volwassen kinderen heeft, rookt zij een pijp.

De Xhosa spreken elkaar aan met de titel van de sociale rol die iemand vervult in de gemeenschap. Zo zullen jongere mensen een oudere vrouw altijd aanspreken met "Mama", ten teken van respect. Vrouwen van dezelfde leeftijd spreken elkaar aan als "Sisi "(zus) en mannen doen dit met "bhuti"(broer)

Er bestaat een hechte saamhorigheid en zorg voor elkaar in de gemeenschap. Een belangrijke levensfilosofie is die van Ubuntu: "ik ben omdat jij bent". Alles staat in dienst van de gemeenschap. Je deelt wat je hebt. Heeft iemand iets meer nodig dan jij, dan geef je het weg en neemt zelf niets.

Religie

Evenals bij meerdere Afrikaanse stammen, bestaat de religie uit een mengvorm van het christendom en voorouderverering. De voorouders zijn erg belangrijk m.n. de voorouders in de mannelijke lijn. Zij worden in de veekraal (het gedeelte waar het vee 's nachts verblijft) begraven. De voorouders zijn eigenlijk altijd prominent aanwezig en nog steeds een onderdeel van de familie. Wanneer er gasten komen worden de mannen verwelkomd in de veekraal en volgt de bierceremonie. Eerst krijgen de voorouders een beetje en vervolgens elke man van oud naar jong. Vrouwen mogen de veekraal niet betreden.

Er is een aparte ronde hut binnen de kraal voor de voorouders. Deze is met opzet rond zodat zich geen kwade geesten in de hoeken kunnen nestelen. In modernere dorpen zie je meer rechthoekige stenen huizen, maar daarnaast is nog altijd een ronde hut aanwezig. De voorouders zijn geen goden. Maar hun verering is een uiting van respect. Ook worden ze gezien als belangrijke raadgevers. Familieleden raadplegen de voorouders bij problemen of ziekte. De voorouders spreken via dromen. In ernstiger gevallen raadplegen ze hun medicijnman/-vrouw, de sangoma.

De Xhosa zijn overwegend bekeerd tot christendom met de komst van missionarissen. Veelal behoren ze tot de Anglicaanse kerk. Na diverse rampen pas konden ze voor zichzelf de stap zetten met hoop op betere bescherming. Vanaf dat moment zien we verandering in kleding, meer bedekt. God speelt weinig rol in het dagelijks leven. Vooral de wekelijkse kerkdienst is een uiting van het christendom. God wordt verder benaderd via voorouders en rituelen.

De Xhosa kennen een verhalencultuur. De verhalen bevatten veel symboliek over het leven. De verhalen zijn niet vastgelegd maar worden door overlevering doorgegeven.

Huidige situatie

Hoewel er op het platteland nog veel traditionele leefvormen van de Xhosa zijn, is het in de steden anders. Wat gebeurt er als ze wegtrekken naar de stad? De consequenties van een dergelijk besluit zijn divers:

- loslaten van de roots en familiestructuur
- loslaten van verbinding met voorouders en sociale controle
- de afwezigheid van mannen wordt nog sterker gevoeld
- Ubuntu vs. bezit
- verlies van traditionele vaardigheden
- nare woonsituatie met veel rommel, vies
- aanpassing aan meer westerse waarden. Daarbij wordt vooral opgepikt dat de oude cultuur "inferieur" is. Je gaat pas vooruit als je oude waarden loslaat...

Xhosa mensen ontwikkelen zich ook verder. Toch is er nog veel te doen. Het verschil tussen arm en rijk, tussen blank, coloured en zwart, en tussen zwarten onderling is nog groot. De bittere strijd van de kolonisatie en de nog heviger en langdurige strijd tegen de Apartheid heeft diepe wonden achter gelaten in een sterk verscheurd land.

Tegelijkertijd is er energie en positieve power bij veel mensen om er wat van te maken. Dit zien wij ook terug bij de mensen die in de Townships werken, en waar wij ons steentje aan kunnen bijdragen via onze Stichting Ibhongo.

Wat heeft onze zoektocht ons opgeleverd?

We hebben meer begrip gekregen waarom er zoveel misgaat in een township.

We hebben meer zicht gekregen op waarom dingen lopen zoals ze lopen. Door meer kennis van de achtergrond weten we iets beter hoe je gedrag moet interpreteren. Bijv. Xhosa hebben niet echt een arbeidsethos. Vanuit hun cultuur doen ze wat nodig is om vandaag te kunnen leven. Dit is geen luiheid maar een manier van leven. Daarmee is gericht zijn op vooruitgang en vooruitdenken best lastig.

In de projecten waarin we samenwerken met Masicorp besteden we veel aandacht aan de betrokkenen zelf en verkennen we goed hoe zij denken en leven. Binnen die kaders proberen we mee te zoeken naar wat goede stappen zijn.

In het pleegzorgproject proberen we zelf vooral te focussen op meer aandacht voor de centrale waarden in de Xhosa cultuur. Dit doen we bijvoorbeeld door:

- * inhoudelijke discussie hierover met onze partnerorganisatie: bijv. rol en gedrag van pleegmoeder meer vanuit eigen cultuur zien; de behoefte aan een mannelijk voorbeeld voor de jongens.
- * schelp van de Keirivier voor alle kinderen
- * Verhalenboeken
- * als we problemen of probleemgedrag bespreken ook meer die kant te belichten en mee te zoeken naar hulpverleners uit de eigen cultuur.

Taal

IsiXhosa is een van de 11 officiële talen in Zuid Afrika. De andere 10 zijn:

Afrikaans, Engels, Noord- Sotho, Zuid Sotho, Tsonga, Tswana, Venda, Zoeloe, Zuid Ndebele, Swazi.

We hebben onze stichting Ibhongo genoemd. Dat betekent "trots" in Isixhosa. We willen ertoe bijdragen dat de kinderen trots zijn op zichzelf, hun cultuur en hun achtergrond en dat alle mensen, die werk doen binnen de projecten, trots zijn op hun bijdrage aan de gemeenschap Masiphumelele

Enkele Xhosawoorden.

Ubuhlobo = vriendschap

Umhlobo = vriend

Umtwana = kind

Molo, mhlobo wam = hallo, goede vriend.

Unjani = hoe gaat het met je?

Ndi philile = met mij gaat het goed.

Enkosi = Dank je wel.

Ngubani igama lakho = wat is je naam, hoe heet je?

In de Xhosataal zijn ook leenwoorden van Nederlandse oorsprong te vinden, zoals bijvoorbeeld:

Ipapa= de pap

Ivasilaphu = de waslap

Itafele = de tafel

Ihempe = het hemd